

Милица СОФИНКИЋ

milica.sofinkic@ff.uns.ac.rs

СУБЈЕКТИВНО И
ИНТЕРСУБЈЕКТИВНО: КОНЦЕПТИ
ПИСАЊА И ПРОМИШЉАЊА
ПОЕЗИЈЕ

Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду
Одсек за српску књижевност

(Бојан Чолак. *Поетички концепти српске поезије друге половине XX века*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2024, 263 стр.)

Монографија *Поетички концепти српске поезије друге половине XX века* Бојана Чолака, објављена 2024. године у издању Института за књижевност и уметност, афирмише важност континуираног проучавања српске послератне поезије – оне која је на *прелазу*, створена након великих друштвено-политичких промена. Њена специфичност јесте у напетости између наслеђених модела певања и савремених искустава која су изискивала иновације. Аутор управо у тим укрштањима сагледава доминантне поетичке концепте, али не као затворене системе, већ као динамичне моделе писања и читања који одражавају дух времена – и оног у ком је ова поезија настајала, и овог из ког се тумачи – те обликују начин на који разумемо однос (лирског) субјекта и света. Начелни заокрет од сталних облика, риме и метра ка слободном, једноставном – али не и поједностављеном – изразу, усмерава семантику текста у поље кореспондентно самој стварности. Свакодневица постаје основно референтно упориште речи која већ на денотативном нивоу апострофира актуелни тренутак и преиспитује стабилност значења. Аналитички вешто, Чолак прелази развојну магистралу српске поезије после Другог светског рата, бавећи се оним што назива „експлозијом субјективности“ посредством оба појма чворишне синтагме сваког говора о поезији – и *лирској* и *субјектној*. Иако се поглавља ове монографије засебно баве одређеним песником, она у збиру решавају питање природе уметничког стварања у савременој поезији, не напуштајући перспективу језика као инструмента интерсубјективне комуникације.

У уводном тексту монографије аутор указује на најважније циљеве свога рада и истраживачки корпус формира на основу кри-

теријума високо развијене аутопоетичке свести песника који су поезију и писали и мислили. Уважавање аутопоетичких референци најављује централну преокупацију студије, која је усредсређена на доживљај и третман језика у песништву датог периода. Језик је освешћено средство артикулације кризе субјективитета и властите кризе, као и средство позиционирања у радикално измењеном свету. Сходно томе, књига *Поетички концепции српске поезије друге половине XX века* разматра поезију Миодрага Павловића, Љубомира Симовића, Ивана В. Лалића, Стевана Раичковића, Јована Христића, Рајка Петрова Нога, Милутина Петровића, Александра Ристовића, Новице Тадића и Милосава Тешића. Изражена песничка самосвест одабраних аутора потпомаже истраживање начина на који се песнички говор мења и прилагођава културним наративима после рата, при чему прелазак поезије у поље субјективног и индивидуалног искуства бива кључан. Песници и анализе песничких текстова хронолошки су распоређени, што омогућава да се прати континуитет и преображај интерпретираних песничких пракси. У таквом оквиру лакше је сагледати како се различити мотиви, поетике и изражајни поступци постепено конституишу у дијалогу са ширим контекстом епохе.

Књига је подељена на две проблемски дефинисане целине: (Ауто)поетичке структуре и Поетика простора, стварности и језика. Први део тиче се песника који су, из садашње временске перспективе, парадигматични за утемељење поетичких концепата друге половине двадесетог века, што ће касније бити надограђивано. Аутор на примеру поезије Миодрага Павловића препознаје начине на које се мења позиција лирског субјекта у времену након Другог светског рата, с наглашеним контемплативним и филозофским замахом у певању, чему је Павловић био склон. Затим поставља питање какав је однос традиције и иновације, као и националне и светске културне баштине у поезији Љубомира Симовића, те наставља тезом како управо овакве теме проналазе одраз у есејистичкој мисли Стевана Раичковића, која сведочи колико је снажна била визија послератних аутора о властитој позицији у ширем систему песничке традиције. У том духу, аутор анализи поезије Ивана В. Лалића приступа опрезним али директним повезивањем његових есеја с песмама које је писао, рачунајући да аутореферентни записи могу бити недвосмислена конјункција и посредник између читалаца и Лалићеве поезије. Најзад, аутор се посвећује познијој стваралачкој фази Јована Христића, која на иновативан начин ступа у дијалог са стварносним и свакодневним.

Посебан допринос овог дела студије јесте у томе што Чолак (ауто)поетику не посматра као пратећи већ као покретачки импулс за писање поезије. Аутопоетичка промишљања поменутих песника нису само објашњење песничке праксе него представљају терен

унутрашње саморефлексије, из ког се обликују нови поетички модели. Аутор убедљиво варира тезу да се управо кроз прожимање есејистичке мисли и песничког искуства открива „дубља свест“ песника о неопходности непрестаног преиспитивања језика, форме и улоге песничког субјекта, што је уједно један од кључних предуслова модернизације послератне поезије.

Тумачење поетичких особености Христићевих песама симптоматично уводи проблемска подручја која аутор испитује у другом делу књиге. Централно место припада питању како се лирски субјект формира у односу на простор, стварност и језик. Из Чолакове интерпретације стиче се утисак да ове три категорије у српској поезији друге половине двадесетог века дејствују хронотопично, на допуњујуће, те да свака од њих сабира у себи преостале две.

На примеру поезије Рајка Петрова Нога испитује се модус функционисања имагинације простора код овог песника. Посебна пажња усмерена је на генезу унутрашњих простора – од оних обликованих сећањима на детињство, где простор постоји као језгро идентитетског саморазумевања, до комплексних субјективних пејзажа у којима се преплићу искуство, сећање и рефлексивност. Потом, на основу само једне песме Милутина Петровића, песме „Мимоход“ из збирке *Глава на њању*, аутор показује да простор, у први мах узет као нешто *екстерно*, насељава оно *интерно* у лирском субјекту, што релативизује категорије времена и места у збиљи. Ако се код Петровића простор иманентан сликама свакодневице тихо али упорно „урезује“ у субјект, а код Александра Ристовића поезија заузима простор онтолошке вертикале, односно канала комуникације и са собом самим и с ону страну познатог и појмљивог, онда се поетика Новице Тадића јавља као најрадикалнија тачка на тој линији. Тадићев пак простор драстично је демистификован – мрачан, искривљен, первертован, често настањен фигурама које делују као оличења унутрашњих померања и неуравнотежености. Чолак опажа ту сродност поетика одабраних песника, али је јасно – готово градивно – нијансира спрам постављених питања поетичко-дискурзивних уобличења простора, свакодневице и језика. На концу, и на спони садашњег и прошлог, о њима контемплира и Милосав Тешић, што у збирци *Млинско коло* Чолак види као напор да лирски субјект реконструише деконструисано и простор поезије испостави као уточиште и одговор на разорену стварност.

Монографија Бојана Чолака систематично приказује трансформацију српске поезије после Другог светског рата, истичући како се песнички израз прилагођава новим културним, социјалним и историјским околностима, а субјективни и интерсубјективни аспекти песништва делују као централни механизми модернизације. Поглед на експлицитне и имплицитне (ауто)поетичке премисе одабраних песничких текстова, те хронотопичну оптику стварности

која рефлектује преобличење субјективитета, открива да је управо свакодневица корективни фактор који обједињује и спољашње и унутрашње време, физички и ментални простор, догађајност и мисао о њој. Књига *Поетички концепти српске поезије друге половине XX века* такву изражајну динамику демонстрира кроз еволуцију поетичких концепата, предочавајући тумачену поезију као зону интроспекције и критичког сведочења, али и као медијум који омогућава трансформацију, реконструкцију и артикулацију сложене стварности.

Уравнотежено сериозним и креативним научним стилем Бојан Чолак изнова је пропитао поједина наизглед саморазумљива места послератне поезије, али основни квалитет његове монографије почива у теоријској и полемичкој природи симултаних дијалога које води с неким од фундаменталних чинилаца песничког дискурса – лирским субјектом, језиком, формом, појмовним регистром, наслеђем, иновацијама, идејним оквирима... – чиме је и сам проширио (научни) *проспектор* за будућа, методолошки деликатна читања савремене поезије.